

جشن‌های باستانی تابستانی ایران: روایت نور، آب، زمین و دوستی

مژگان آقاجانیان

کارشناس ارشد مدیریت فرهنگی و پژوهشگر فرهنگ

ونکوور کانادا

//

در تقویم ایرانی، هر ماه
تابستانی فرصتی برای
پیوند دوباره با عناصر
حیات‌بخش -آب، زمین،
آتش- و بازنگری در
رابطه انسان با جهان
پیرامون است

تابستان در سرزمین کهن ایران، تنها فصل آفتاب‌سوزان و
روزهای بلند نیست؛ بلکه فصلی است که در دل خود، یادگار
آیین‌هایی باستانی را حمل می‌کند؛ آیین‌هایی که ریشه در
نگاه ژرف ایرانیان به طبیعت، کیهان و چرخه زندگی دارند.

در تقویم ایرانی، هر ماه تابستانی فرصتی برای پیوند دوباره با عناصر حیات‌بخش -آب، زمین، آتش- و بازنگری در رابطه انسان با جهان پیرامون است.

این جشن‌ها تنها مراسمی آیینی نبودند؛ بلکه شیوه‌ای برای زیستن، سپاسگزاری و برقراری صلح درون و بیرون بودند.

در این مقاله، به اشتراک‌های شگفت‌انگیز سه جشن تابستانی

تیرگان، مردادگان و شهریورگان می‌پردازیم؛ آیین‌هایی که نشانگر جهان‌بینی نیاکان‌مان هستند و همچنان می‌توانند در زندگی امروز ما روشنایی، تعادل و معنا بیافرینند. در شماره‌های قبل گفتیم که جشن‌های اصلی در هر ماه، زمانی برگزار می‌شد که نام روز با نام ماه یکی می‌شد. سنتی که ویژه ایرانیان باستان بوده و نوعی تقویم آیینی به‌شمار می‌رفت. این تقارن، نقطه اوج انرژی آن ماه در باورهای ایرانی محسوب می‌شد.

در تقویم ایرانی، سه ماه تابستان (تیر، مرداد، شهریور) هر کدام با جشن‌هایی همراهند که با وجود تفاوت در جزئیات، در بنیان و فلسفه اشتراک‌هایی عمیق دارند. در این مقاله به ابعاد مختلف این جشن‌ها می‌پردازیم:

۱. پیوند با نیروهای طبیعت

تقریباً تمام جشن‌های تابستانی ایران باستان (تیرگان، مردادگان، شهریورگان) بازتابی از رابطه انسان با طبیعت‌اند. تیرگان (۱۳ تیر): جشن آب و باران، احترام به تیشتر ایزد باران‌آور.

مردادگان (۷ مرداد): جشن جاودانگی و بی‌مرگی، پیوند با گیاه و زمین.

شهریورگان (۴ شهریور): جشن ایزد شهریور، پاسدار فلزات و قدرت آتش پاک.

در همه این جشن‌ها، طبیعت زنده و مقدس است و انسان، بخشی از چرخه آن است.

در تقویم ایرانی، سه ماه تابستان (تیر، مرداد، شهریور) هر کدام با جشن‌هایی همراهند که با وجود تفاوت در جزئیات، در بنیان و فلسفه اشتراک‌هایی عمیق دارند

۲. هماهنگی با کشاورزی و تقویم فصلی

تابستان، فصل برداشت و آمادگی برای کاشت‌های پاییزی است. در این فصل، ایرانیان باستان با آیین‌های شاد، شکرگزاری می‌کردند. هر جشن، نشانه‌ای از پاسداشت یکی از منابع اصلی حیات بود:

- آب (تیرگان)
- گیاه و زمین (مردادگان)
- فلز و ابزار (شهریورگان)

۳. تأکید بر همبستگی و دوستی

یکی از بخش‌های جالب جشن‌های تابستانی، تأکید بر پیوندهای انسانی است:

- در تیرگان، ایرانیان دستبند هفت‌رنگ می‌بستند و به یکدیگر آب می‌پاشیدند، نمادی از شادمانی و دوستی.
- در مردادگان، از جهان مینوی یاد می‌کردند و همدیگر را به آرامش و دوری از خشونت دعوت می‌نمودند.
- در شهریورگان، آتش روشن می‌کردند، نه برای سوزاندن، بلکه برای روشنی و اتحاد.

امشاسپندان و جشن‌های تابستانی

در جهان‌بینی مزدایی (زرتشتی)، هفت موجود نورانی به نام امشاسپندان یا امشاسپندها نماینده صفات اهورامزدا و پاسدار بخش‌های گوناگون جهان اند. بسیاری از جشن‌های ماهانه ایران باستان به یکی از این امشاسپندان تقدیم شده‌اند. جشن‌های تابستانی هم از این قاعده پیروی می‌کنند:

۱. تیرگان و تیشتر (ایزد باران)

هرچند تیشتر در شمار امشاسپندان نیست، اما جایگاهی ایزدگونه دارد و در کنار آنان در اسطوره‌ها حضور دارد. تیشتر ایزد باران و پیک روشنایی است. در اوستا آمده که ایزد تیشتر، خدای باران، برای آوردن باران به زمین، با دیو خشکسالی اپوش می‌جنگد. این نبرد در آسمان، به شکل

در جهان‌بینی مزدایی
(زرتشتی)، هفت موجود
نورانی به نام امشاسپندان یا
امشاسپندها نماینده صفات
اهورامزدا و پاسدار بخش‌های
گوناگون جهان‌اند

برخورد دو اسب روی می‌دهد: تیشتر به شکل اسبی سپید و درخشان، و اپوش به شکل اسبی تیره. مردم برای پیروزی تیشتر دعا و نیایش می‌کردند، و اگر نیایششان خالص بود، تیشتر پیروز می‌شد و باران می‌بارید.

جشن تیرگان در میانه تیرماه (۱۳ تیر) برگزار می‌شد، زمانی که دعا برای آب و خنکای زمین اهمیت پیدا می‌کرد.

۲. مردادگان و امشاسپند امرتات (مرداد)

امرتات به معنی جاودانگی و بی‌مرگی.

مرداد یا امرتات، یکی از امشاسپندان زن در آیین زرتشتی است. او با گیاهان، تغذیه، زندگی و تداوم نسل، پیوند دارد. در باور کهن، گیاهان، جان‌دارند و زیر نظر امرتات رشد می‌کنند. در مردادگان، مردم به دل طبیعت می‌رفتند، از گیاهان دارویی بهره می‌بردند و به خاک، گیاه و زندگی سلام می‌گفتند. این جشن بزرگداشت زندگی جاودانه از مسیر طبیعت است. نماد پیوند انسان با زمین زاینده و امید به بقا و سرسبزیست و نشانگر دغدغه دیرینه انسان است که جاودانگی‌ست.

۳. شهریورگان و امشاسپند خشره‌ویریه (شهریور)

شهریور به معنای «شهریاری آرمانی» است و نماد قدرت معنوی، پادشاهی راستین و نگهبان فلزات.

شهریور نیرویی است که از دادگری و نظم حمایت می‌کند و آتش پاک، ابزار اوست.

در اسطوره‌های ایرانی، آتش نه تنها روشنی‌بخش، بلکه داور، محافظ و پاک‌کننده است. مردم در شهریورگان آتش روشن می‌کردند، ابزار فلزی را تطهیر می‌کردند و آرمان عدالت و فرمانروایی پاک را گرامی می‌داشتند.

در جشن شهریورگان، که در ۴ شهریور برگزار می‌شود، مردم آتش می‌افروختند و آن را گرامی می‌داشتند، زیرا آتش نماد خرد و روشنایی درونی است.

می‌بینید که این جشن‌ها فرصتی برای همزیستی، شادی و شکرگزاری و مثبت‌اندیشی، بازشناسی نیروهای طبیعی و پیوند دوباره انسان با زمین و آسمان بوده‌است. اشتراک این جشن‌ها - از عنصر آب و آتش گرفته تا دوستی و همبستگی - نشان می‌دهد که جهان‌بینی ایرانی، زندگی را در هماهنگی با کیهان و نیروهای نیک هستی می‌خواسته است.

